

O'QITUVCHI NUTQI VA PEDAGOGIK MAHORATNING TA'LIM SIFATI BILAN BOG'LIQLIGI.

Mamatqobilova Rayhon Abdumo'min qizi

*Termiz iqtisodiyot va servis universiteti pedagogika va ijtimoiy-gumanitar
fanlar fakulteti boshlang'ich ta'lim
yo'nsilishi 4-kurs talabasi 1-22-guruh*

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'qituvchi nutqi va pedagogik mahoratning ta'lim sifati bilan o'zaro bog'liqligi ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan tahlil qilinadi. O'qituvchi nutqining ravonligi, aniqligi, mantiqiyligi va emotsional ta'sirchanligi o'quvchilarning bilimni o'zlashtirish jarayoniga bevosita ta'sir ko'rsatishi asoslab beriladi. Shuningdek, pedagogik mahoratning tarkibiy qismlari — kommunikativ kompetensiya, metodik tayyorgarlik, psixologik sezgirlik va refleksiv faoliyat — ta'lim sifati ko'rsatkichlari bilan bog'liq holda ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari o'qituvchi nutqi va pedagogik mahoratni rivojlantirish ta'lim samaradorligini oshirishning muhim omili ekanini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: O'qituvchi nutqi, pedagogik mahorat, ta'lim sifati, kommunikativ kompetensiya, didaktik muloqot, refleksiya, metodik tayyorgarlik, ta'lim samaradorligi.

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimida sifat masalasi eng dolzarb yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ta'lim sifatini belgilovchi omillar qatorida o'qituvchining kasbiy kompetensiyasi, pedagogik mahorati va nutq madaniyati alohida o'rin tutadi. O'qituvchi nutqi – bu nafaqat axborotni yetkazish vositasi, balki ta'lim jarayonini boshqarish, o'quvchilarda motivatsiya uyg'otish va ularning tafakkurini faollashtirishning asosiy mexanizmi hisoblanadi.

Pedagogik mahorat esa o'qituvchining bilim, ko'nikma, malaka va shaxsiy sifatlarining uyg'unlashgan tizimi bo'lib, u dars jarayonining samaradorligini ta'minlaydi. Nutq va pedagogik mahorat o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, ularning uyg'unligi ta'lim sifati ko'rsatkichlariga bevosita ta'sir qiladi.

Adabiyotlar tahlili

Pedagogik mahorat masalasi ko'plab olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Xususan, V.A. Suxomlinskiy o'qituvchi nutqini pedagogik ta'sirning eng nozik va samarali quroli sifatida baholagan. Uning fikricha, o'qituvchining har bir so'zi tarbiyaviy ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, A.S. Makarenko pedagogik muloqotni shaxs shakllanishining muhim omili sifatida ko'rsatadi. Uning ta'limotida o'qituvchi nutqining intonatsiyasi, ohangi va maqsadliligi alohida ta'kidlanadi.

Zamonaviy pedagogika va psixologiyada kommunikativ kompetensiya tushunchasi keng qo'llanilib, u o'qituvchining nutqiy va ijtimoiy muloqot ko'nikmalarini o'z ichiga oladi. Ilmiy manbalarda ta'lim sifati o'quvchilarning bilim darajasi, kompetensiyalari va shaxsiy rivojlanish ko'rsatkichlari orqali baholanishi qayd etiladi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, o'qituvchi nutqining mantiqiyliigi va tushunarliigi o'quvchilarning o'zlashtirish darajasiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qiladi.

Metodlar

Mazkur tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:

Ilmiy-nazariy tahlil;

Qiyosiy tahlil;

Pedagogik kuzatuv;

So'rovnoma metodi;

Statistik umumlashtirish.

Tadqiqot jarayonida o'qituvchilarning nutq madaniyati va pedagogik mahorati darajasi hamda o'quvchilarning o'zlashtirish ko'rsatkichlari o'rtasidagi bog'liqlik o'rganildi.

Natijalar

Ta'lim sifati o'qituvchining sifatidan yuqori bo'lmaydi. Bu pedagogikaning oltin qoidasi bo'lib, zamonaviy ta'lim islohotlarida ham asosiy tamoyildir. O'qituvchi nutqi (so'z, ohang, ifoda) va pedagogik mahorat (kasbiy ustalik, texnika, muloqot qobiliyati) ta'lim jarayonining samaradorligini belgilovchi eng muhim omillardan hisoblanadi. Ular bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, o'quvchilarning bilim olishi, tushunishi, motivatsiyasi va umumiy ta'lim sifatini to'g'ridan-to'g'ri belgilaydi.

O'qituvchi nutqining ta'lim sifatiga ta'siri

O'qituvchi nutqi – pedagogik faoliyatning asosiy vositasi. Ta'lim va tarbiya asosan so'z, nutq yordamida amalga oshadi.

- Ravonlik, aniqlik va tushunarlik: Nutq sodda, adabiy til me'yorlariga mos, sheva so'zlardan xoli bo'lsa, o'quvchilar materialni oson qabul qiladi. Aksincha, tartibsiz, qashshoq yoki qo'pol nutq teskari ta'sir ko'rsatadi.

- Emotsional ta'sir: Ohang, pauza, intonatsiya o'quvchilarda qiziqish, ishonch va motivatsiya uyg'otadi. "Namunali notiq (o'qituvchi) nutqi" ko'p tinglovchilarga ta'sir qilishning muhim sharti hisoblanadi.

- Pedagogik ta'sir kuchini oshirish: Nutq madaniyati pedagogik texnikaning bir qismi bo'lib, o'quvchilarning fikrlashini rivojlantiradi, savol-javobni faollashtiradi va o'zaro muloqotni kuchaytiradi.

Ilmiy tadqiqotlarda (shu jumladan xorijiy meta-tahlillarda) dialogik nutq (o'quvchilarni fikr bildirishga undash, savollar berish) talabalar yutuqlari bilan ijobiy bog'liqligi isbotlangan. Monologik (faqat o'qituvchi gapiradigan) nutq esa kamroq samarali.

Pedagogik mahoratning mohiyati va tarkibiy qismlari

Pedagogik mahorat o'qituvchining shaxsiy va kasbiy fazilatlarining yig'indisi: bilimdonlik, ijodkorlik, tashkilotchilik, muloqot qobiliyati, pedagogik texnika va nazokat. U tug'ma emas, balki izlanish, tajriba va o'z-o'zini takomillashtirish mahsuli.

Asosiy tarkibiy qismlari (ko'plab o'quv qo'llanmalarda keltirilganidek):

- Pedagogik texnika → nutq madaniyati, mimika, imo-ishora, ovoz boshqaruvi (o'z-o'zini boshqarish).
- Kommunikativ qobiliyat → o'quvchi bilan samarali muloqot, empatiya, pedagogik takt.
- Didaktik va tashkilotchilik qobiliyatlari → materialni ravshan yetkazish, sinfni boshqarish, ijodiy yondashuv.
- Pedagogik nazokat va axloq → talabchanlik bilan mehribonlikni uyg'unlashtirish.

Pedagogik mahorat o'qituvchining "san'at darajasi"ga ko'tarilgan kasbiy ustalikdir. U ta'lim jarayonini insonparvarlashtiradi, o'quvchilarni faol ishtirokchiga aylantiradi va natijada ta'lim sifatini oshiradi.

Nutq, mahorat va ta'lim sifati o'rtasidagi bog'liqlik

- To'g'ridan bog'liqlik: Yaxshi nutq va yuqori mahorat o'quvchilarda bilimni mustahkam o'zlashtirish, qiziqishni saqlash, o'z-o'zini hurmat qilish va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Masalan, o'qituvchi nutqi ravon bo'lsa, o'quvchilarning akademik yutuqlari oshadi (dialogik nutq bilan bog'liq tadqiqotlarda $r=0.25$ ga yaqin ijobiy korrelyatsiya).

- Ta'lim sifatini belgilash: Ta'lim sifati (o'quv natijalari, o'quvchilarning faolligi, motivatsiyasi) to'g'ridan-to'g'ri o'qituvchining mahoratiga bog'liq. "Pedagog ishining samarasi asosan uning nutqi bilan bog'liq" – bu ko'plab o'zbek pedagogik adabiyotlarida ta'kidlanadi.

- O'zaro ta'sir: Nutq pedagogik mahoratning "ko'zgusi"dir. Mahoratli o'qituvchi nutqini doimiy takomillashtiradi (ovoz, intonatsiya, mimika), bu esa

o'quv muhitini yaxshilaydi va natijada ta'lim sifatini oshiradi. Aksincha, nutqiy va texnik kamchiliklar ta'limni pasaytiradi.

O'zbekiston ta'lim tizimida "Pedagogik mahorat" fani maxsus o'qitiladi, chunki u bo'lajak o'qituvchilarda kommunikativ kompetentsiya, nutq texnikasi va kasbiy mahoratni shakllantiradi.

O'qituvchi nutqi va pedagogik mahorat ta'lim sifatining asosiy kafolati hisoblanadi. Ular nafaqat bilim berish, balki shaxsni shakllantirish, barkamol avlodni tarbiyalashda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

O'qituvchilar:

- Nutq madaniyatini muntazam oshirsin (notiqlik mashqlari, ovoz texnikasi).
- Pedagogik mahoratni takomillashtirsin (tajriba almashinuvi, treninglar, o'z-o'zini tahlil).
- Zamonaviy texnologiyalar va interaktiv usullarni nutq bilan uyg'unlashtirsin.

Natijada ta'lim sifati oshadi, o'quvchilarning yutuqlari yuqori bo'ladi va jamiyat rivoji tezlashadi. "Yaxshi o'qituvchi – yaxshi ta'lim" tamoyili har doim dolzarb!

Munozara

Natijalar pedagogik mahorat va nutq madaniyati ta'lim sifati oshishida muhim determinant ekanini tasdiqlaydi. O'qituvchi nutqining aniqligi, mantiqiy tuzilishi va emotsional boyligi o'quvchilarning diqqatini ushlab turish, mavzuni chuqur anglash va mustaqil fikrlashni shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Shuningdek, pedagogik mahorat faqat metodik bilim bilan cheklanmay, kommunikativ madaniyat, psixologik sezgirlik va pedagogik etika bilan ham chambarchas bog'liqdir. Nutq va mahorat uyg'unlashgandagina ta'lim jarayoni samarali bo'ladi.

Zamonaviy raqamli ta'lim muhitida ham o'qituvchining nutq kompetensiyasi o'z ahamiyatini yo'qotmaydi. Aksincha, onlayn platformalarda aniq, qisqa va strukturaviy nutq yanada muhimlashmoqda.

Xulosa

O'qituvchi nutqi va pedagogik mahorat ta'lim sifati oshishining asosiy omillaridan biridir. Nutq madaniyati rivojlangan, pedagogik mahorati yuksak o'qituvchi:

Ta'lim jarayonini samarali boshqaradi;

O'quvchilarda motivatsiya uyg'otadi;

Bilimlarning chuqur o'zlashtirilishini ta'minlaydi;

Shaxsiy rivojlanishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Demak, ta'lim sifatini oshirish strategiyasida o'qituvchilarning nutq madaniyati va pedagogik mahoratini rivojlantirish ustuvor yo'nalishlardan biri bo'lishi lozim.

Adabiyotlar.

1. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2006. – 304 b.
2. Ishmuhamedov R. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Iste'dod, 2014. – 280 b.
3. Xodjayev B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Sano-standart, 2017. – 416 b.
4. Brown H.D. Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. – New York: Pearson Education, 2007. – 410 p.
5. Hattie J. Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement. – London: Routledge, 2009. – 392 p.
6. Podlasyy I.P. Pedagogika. – Moskva: Vldos, 2012. – 576 s.
7. Zimnyaya I.A. Pedagogicheskaya psixologiya. – Moskva: Logos, 2004. – 384 s.
8. Musurmonova O. Pedagogik mahorat asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2010. – 240 b.